

I . V . N

Vereniging voor natuur en milieueducatie

De Wielewaal

(volgnr. 7)

Afd. Leek/Nietap

Jaargang 4, oktober 2004

Losse nummers € 1,00

I.V.N. – afdeling Leek / Nietap

Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN 178 afdelingen. Meer dan 16.000 leden zetten zich actief in voor natuur en milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Samenstelling bestuur:

Voorzitter:	Albert Wemmenhove	Lid:	Herman de Heer
Secretaris:	Herman de Meijer	Lid:	Laus Paagman
Penningmeester:	Kees Nagelmaecker	Lid:	vacant
		Lid:	vacant

Werkgroepen:	Insectenwerkgroep i.o.	Coörd. vacant,	tel.:
	Vogelwerkgroep i.o.	Coörd. W. Hovinga,	tel.: 516683
	Flowerwerkgroep	Coörd. A. Westerhof,	tel.: 519172

**Redactieadres afdelingsblad
en secretariaat:** 't Kaarnhuus 24
9356 EK Tolbert
tel. : (0594) 51 77 94 (na 19.00 h.)

Sluitingsdatum kopij volgend blad (verschijnt eind april 2005):

31 maart 2005

Redactie: Willem Hovinga, e-mail: w.hovinga@home.nl
Herman de Meijer, e-mail: meysie@home.nl of ivnleek@home.nl

Contributie:

De leden van IVN-afd. Leek / Nietap betalen minimaal €16,00,
gezinsleden minimaal €3,00 en donateurs minimaal €7,00 per jaar.

Ledenadministratie:

Nieuwe lidmaatschappen, verhuizingen, opzeggingen en overschrijvingen kunnen worden gemeld bij het afdelingssecretariaat. Opzeggingen en overschrijvingen vinden uitsluitend plaats per 1 januari van het navolgende jaar.

Omslag: Ontwerp door Willem Hovinga
Druk: Drukkerij "De Zijlen"

Inhoud:

<u>I.V.N.- afdeling Leek / Nietap</u>	pg. 1
Samenstelling bestuur	pg. 1
Werkgroepen	pg. 1
Redactieadres en secretariaat	pg. 1
<u>Inhoud</u>	pg. 2
<u>Van de secretaris</u>	pg. 3
<u>De sleutel voor goed natuurbeheer</u>	
<u>is samenwerking!</u>	pg. 5
<u>Zelfs de huismus verdwijnt</u>	
<u>Nederland moet deur voor echte natuur</u>	
<u>durven openen!</u>	pg. 6
<u>ACTIVITEITEN</u>	
<u>Van oktober 2004 tot april 2005</u>	pg. 16
-Paddestoelen in Nienoord, 16 oktober	
-Nationale natuurwerkdag, 6 november	
-Herfstwandeling in Stadspark Groningen, 7 november	
-Vlinder-dialezing, 18 november	
-Snertwandeling, 29 december	
-Ganzenexcursie, 26 februari 2005	
-Vroege-Vogelexcursie, 3 april 2005	
-Dauwtrappen op Hemelvaart, 5 mei 2005	
-Provinciale IVN-dag in Leek, 18 juni 2005	
-“De Slotplaats” te Bakkeveen, 17 juli 2005	
<u>Slootjesexcursie, 15 mei 2004</u>	pg. 20
<u>De vos treft geen schuld</u>	pg. 21
<u>Weidevogelexcursie rondom Leekstermeer</u>	pg. 24
<u>Adders op het Dwingelderveld</u>	pg. 26
<u>Vleermuizenexcursie Landgoed Nienoord</u>	pg. 29
<u>Eerst opvangen, nooit schieten</u>	pg. 31
<u>Hofjesexcursie, 12 september 2004</u>	pg. 33
<u>AGENDA samenvatting</u>	pg. 34

Van de secretaris

Een nieuwe “Wielewaal”, de zevende alweer, ligt voor u.

Inmiddels is de herfst overduidelijk begonnen na een natte zomer en een nat begin van het najaar. De zomerse weken waren van aanmerkelijk kortere duur dan in 2003, hopelijk hebt u er toch van kunnen genieten.

Wat hebben we als afdeling zoal gedaan de afgelopen maanden?

Voor het eerst hebben we met behulp van een flink aantal vrijwilligers een echte expositie ingericht. Deze vlinderexpositie, gerealiseerd in de expositieruimte van de familie Boekhold in Midwolde, met prachtige vlinderkasten van dhr. Flip Gaasendam was meer dan de moeite waard.

In het activiteitenaanbod kunt u lezen dat dhr. Gaasendam, de vlinderexpert van onze provincie, op 18 november nog een vlinder-dialezing voor ons zal verzorgen.

Verder, ook voor het eerst, organiseerden we gedurende Pinkster- en zomervakantie elke donderdagavond een activiteit waarbij we vooral de in onze streek aanwezige toerist ten dienst wilden staan.

Helaas was het weer er lang niet elke donderdagavond naar, maar op de mooie avonden trokken we toch redelijk wat belangstellenden.

Op het moment waarop u dit leest hebben we inmiddels met alle bij deze activiteiten betrokken leden een evaluatie gehouden om nog eens kritisch naar deze twee activiteiten terug te kijken.

Zoals u inmiddels gewend bent stond er elke maand wel een excursie op het programma. Absolute topper qua deelnemersaantal bleek de vleermuizenexcursie waarover u elders in dit blad leest. Ook van de slootjesexcursie en de weidevogelexcursie vindt u elders in dit blad een verslag.

In onze vorige uitgave informeerden we u over een groot aantal acties en activiteiten waar we als bestuur graag mee aan de gang zouden willen gaan. We riepen u daarbij op zich aan te melden voor zaken waarin u interesse hebt of waaraan u graag deel zou nemen. Het spijt me te moeten melden dat de reactie hierop nihil is gebleken. Dit is een zaak die ons als bestuur zorgen baart, daar de afdeling op een te gering aantal actieve leden draait en daarmee erg kwetsbaar is. Dus, als u iets voor ons wilt betekenen.....

Wat vindt u verder in deze Wielewaal?

Naast een viertal verslagen van excursies ook nog een eigen beleving bij een adderexcursie en uiteraard onze activiteitenkalender.

Hierin ziet u dat op 18 juni 2005 onze afdeling de Provinciale IVN-dag zal organiseren. Houdt daar alvast rekening, ook met het feit dat we u wellicht zullen vragen daar een bijdrage in te leveren.

Wellicht herinnert u zich de discussie die zich afgelopen voorjaar, veelal in de regionale bladen, afspeelde rondom de weidevogelbescherming en de jacht op vossen. In “de Krant” stond een artikel van dhr. J. Baard over de ‘boosaardigheid’ van de vos. Ons lid Herman de Heer heeft daar enige tijd later, nadat de emoties wat waren geluwd, schriftelijk op gereageerd.

Het blijft een item wat de gemoederen in verschillende kringen beroert.

In het verlengde hiervan treft u een drietal artikelen in deze Wielewaal.

Als eerste een artikel van onze voorzitter Albert Wemmenhove. Dit artikel werd eerder in ingekorte vorm in onze eigen column in het “Roder Journaal” geplaatst.

Als tweede een boeiend artikel van de hand van dhr. Johan Bos.

Dit laatste artikel is in zeer uitdagende vorm geschreven, maar sluit goed aan bij het gedachtegoed van eerder verhalen over onze vos.

En als derde nog twee artikeltjes van de hand van onze voorzitter over de jacht op ganzen én goed natuurbeheer.

Als een van deze artikelen u prikkelt tot reageren; als bestuur en als redacteur van “De Wielewaal” zijn we benieuwd naar uw reactie.

Ook voor reacties op het artikel van Johan Bos houden we ons aanbevolen.

Zoals altijd wens ik u weer veel leesplezier met deze “Wielewaal”

Herman de Meijer
Afdelingssecretaris

De sleutel voor goed natuurbeheer is samenwerking!

De grauwe kiekendief kwam ooit algemeen voor in Nederland. In 1986 was het dieptepunt, want deze roofvogelsoort telde nog maar drie broedparen. In 1991 zocht een paartje zijn heil in een luzerneveld in een Dollardpolder. Nestbescherming in combinatie met braaklegging leidde een herstel in, hoe bescheiden dan ook. Sinds enkele jaren broedt de grauwe kiekendief nu met dertig tot veertig paren in Nederland, vooral in het Oost-Groninger akkerland. Het is prachtig om te zien hoe akkerbouwers samen met vrijwilligers en onderzoekers allerlei gegevens verzamelen en bijhouden in het kader van hun gemeenschappelijke project ten behoeve van de kiekendievenbescherming. Dezelfde aanpak lijkt ook te lukken in het Reiderland, tussen de Groninger grens en de Ems. Samen met akkerbouwers presenteren de natuurbeschermers hun kiekendievenconcept aan de overheden. Dit is een prachtig resultaat van samen optrekken en voor de grauwe kiekendief gunstig. Een prettige bijkomstigheid is, dat deze roofvogels mooie indicatorsoorten blijken te zijn. Waar de grauwe kiekendief het goed doet, lift een hele rij bedreigde akkervogels mee. De grauwe kiekendief geeft met z'n voorkomen op een bepaalde plek aan, dat de natuurwaarden op die plek tevens geschikt zijn voor allerlei andere akkervogels en de daarbij behorende plantensoorten. Kortom het signaleren van deze vogel wijst ons er op, dat het gebied voldoende levenskansen herbergt voor zichzelf en vele andere organismen, zodat dit milieu kan worden aangemerkt als een geschikt akkervogelleefgebied met alle daarbij behorende abiotische en biotische factoren. Sinds eind 2002 worden de kiekendieven van zenders voorzien, zodat de onderzoekers de vogels kunnen volgen. Het wordt dan steeds beter mogelijk het type jachtgebied en de prooikeuze in kaart te brengen. De onderzoekers willen hiermee uiteindelijk bereiken, dat het gebied, het laatste toevluchtsoord, uit kan groeien tot een brongebied van waaruit de soort voormalige leefgebieden kan heroveren.

Al deze werkzaamheden dragen er toe bij, dat het bestaan van kwetsbare soorten als de “grauwe kiek” kunnen worden gehandhaafd en zelfs verbeterd. Dit is een succesverhaal waarbij onderzoekers, vrijwilligers en akkerbouwers gezamenlijk natuurbeheer mogelijk maken. Bravo!

Albert Wemmenhove

(Bron: Boomblad oktober 2003)

Het hierna volgend artikel onder de kop “Zelfs de huismus verdwijnt” is eerder gepubliceerd in het vakblad GROEN, juni 2004.

Met toestemming van de eindredacteur van dit vakblad, Noortje Krikhaar, mogen we dit artikel overnemen in ons eigen afdelingsblad.

De auteur van onderstaand artikel, Johan Bos, vergelijkt de Nederlandse natuur met die van Spanje, het ecologisch rijkste land van West-Europa, en ziet opmerkelijke verschillen.

Johan Bos is communicatieadviseur (www.tiu.nl) en auteur van boeken als ‘Zeehond en Waddenzee, van knuppelen tot knuffelen’ en ‘De Schoorlse Duinen’. Hij schrijft geregeld artikelen over natuur- en milieuzaken

alle foto's: © Johan Bos / www.tiu.nl

Zelfs de huismus verdwijnt

Nederland moet deur voor echte natuur durven openen !

Stelt u zich voor: op een mooie zomerse dag bij Zandvoort cirkelen ineens zo'n vijftig valse gieren – met een vleugelspanwijdte van pakweg 2.70 meter – laag boven het strand waar kinderen nietsvermoedend een kuiltje graven. Wat zou er gebeuren? Vermoedelijk breekt er paniek uit, want het is onbekend en daardoor bedreigend.

De schrikreactie is waarschijnlijk goed te verklaren vanuit het natuurbeeld dat Nederlanders in de loop der eeuwen hebben ontwikkeld. Echte, ruige natuur bestaat bij ons niet meer en komt dus ook nooit zo dichtbij. We zijn het ontwend. Hierdoor wordt er ook wel eens een zeehond te veel gered. Als zo'n dier ergens op de kust ligt of een haven binnenzwemt, gaan mensen meteen bellen naar een opvangcentrum. Het idee dat een op het strand liggende zeehond ziek is blijkt diep geworteld. Dit is bijna per definitie het beeld wat we via televisie krijgen voorgeschoteld.

Verstoord natuurbeeld

Nederlanders hebben over het algemeen een verstoord natuurbeeld. Een rustiek boerenlandschap, met veel herkenningpunten als molens en kerktorens, wordt meestal al snel als natuur gezien.

Waarom? Omdat er ook kieviten en grutto's lopen? Dat berust uiteraard op een misverstand. Deze vogels zijn cultuurvolgers, dus het gaat om een door mensenhanden gemaakt landschap. Maar wie beseft dat nog? Kinderen weten nagenoeg niet meer dat koeien melk geven...

en – sterker – dat koeien geen wilde beesten zijn, maar huisdieren.

Woeste natuur is in Nederland eigenlijk nergens meer voorradig.

De Waddenzee steekt hierbij, ondanks z'n boortorens, recreatie en visserij, enigszins gunstig af. Het is een van

de weinige relatief ongerepte stukken, en sommigen noemen het al gauw een wildernis. Weer zo'n misvatting: de kokkelvissers en andere exploitanten van de Waddenzee hebben het gebied grotendeels van zijn puurheid beroofd en nieuwe bedreigingen liggen op de loer. Maar hier leeft nog wel onze 'zoutwaterleeuw'. Je hoeft niet naar Afrika om grote roofdieren te zien: met de verrekijker vanaf de dijk is dat ook mogelijk. Je moet het alleen beseffen! Sterker: er leven zelfs twee soorten: de gewone zeehond en de veel grotere grijze zeehond.

'Beheer'

In de publieke discussie over natuur in Nederland gaat het vaak over 'beheer'. Vogels, vlinders en zoogdieren in hun natuurlijke habitat spelen nauwelijks een rol. Het is nog veel erger. Nu minister Dekker een nieuwe nota voor de ruimtelijke indeling van ons land heeft klaargestoomd, roepen de projectontwikkelaars en ondernemers in koor dat ze er blij mee zijn.

*-In Nederland dreigt de grutto uit te sterven
De actie Nederland-Gruttoland van o.a. de Vogelbescherming moet meer bewustwording teweegbrengen*

Want, zo staat in het NRC Handelsblad van vrijdag 19-03-2004 te lezen, ‘de ecologie kreeg de laatste jaren te veel de overhand’. Echt, als ik dat lees breekt mijn klomp. Welke ecologie? Nederland heeft geen echte natuur meer, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Spanje, waar we verderop in dit artikel heengaan.

Oprukkende bollenteelt is een grote bedreiging voor de schaarse natuur in ons land. De gifspuit regeert.

We hebben echter wel een collectief schuldgevoel over het ontbreken van natuur. Zijn we daarom het land waar de meeste nota's over dit onderwerp zijn geschreven? De ambtenaren storten zich bij hun studies het liefst op technische onderwerpen als de reductie van kooldioxide, het ophalen van afval en het aanleggen van filestroken. Dit heeft allemaal erg weinig met natuur te maken. Die nota's en rapporten hebben een ander doel: ze geven politici de ruimte om echte beslissingen voor zich uit te schuiven.

Politiek weet niets

Kopstukken van politieke partijen weten helemaal niets van flora en fauna, is mijn ervaring. Als je ze vraagt naar de stand van onze woudaap, dan blijven ze het antwoord schuldig (als ze al weten wat een woudaap is...). Wanneer de korenwolf of zeggekorfslak op uitsterven staan, worden ze pas belangrijk als zich er een actiegroep tegenaan werpt die stemmen kan winnen (of doen verliezen)! Onbekend maakt onbemind, zeker in de politiek. Of men probeert de natuurbeschermers belachelijk te maken.

Mensen willen graag alles naar hun hand zetten. Wij passen ons niet meer aan aan de natuur. Integendeel: in hoog tempo herscheppen we die (bedreigende) omgeving zo dat het in ons straatje past. Ieder cultuur doet dat anders. In Nederland is de échte' natuur zo grondig aangepakt dat we nu in een soort ecologisch rampgebied wonen. Zelfs de huismussen verdwijnen inmiddels Kan dat ook anders?

Ik geloof heilig dat ook Nederlanders echte natuur ontberen. We hebben er met z'n allen wel degelijk behoefte aan, maar we kunnen ons in het dagelijkse landschap dat ons omringt onvoldoende verbinden met het buitenleven. Bewijs hiervoor is eenvoudig te leveren: zo gauw een Nederlander een mooie natuurfilm ziet, naar de dierentuin gaat of op excursie naar Afrika, dan komen die oergevoelens en die verbondenheid ineens tot leven. Althans, ik heb bij mijn werk als natuurgids nog nooit meegemaakt dat dit niet het geval was.

Spanje

Maar hoe zit het nou in Spanje? Als we het met een beetje humor bekijken dan kun je zeggen dat ze daar echt wel iets hebben met wilde natuur. Want je kunt daar heel goed op schieten. Overal zie je van die zwart-witte bordjes met de tekst 'Coto de caza', oftewel: jachtgebied. Het jagersinstinct van de gemiddelde Spanjaard zit dicht onder de oppervlakte.

De kluut is een mooie maar zeldzame vogel aan onze kust.

In Spanje is ondanks die jacht nog veel pure natuur te vinden. En dat heeft echt niet alleen maar met oppervlakte, geografische structuur en ligging te maken. Natuurlijk heeft Spanje het voordeel bijna tegen Afrika aan te schuren: de bron van veel leven. Maar ook Nederland heeft een goede uitgangspositie, met zijn grote, grensoverschrijdende rivieren en de zee. Dat kan veel prima natuur opleveren. Ik zeg bewust 'kan', want de praktijk wijst uit dat er alleen maar natuur verloren gaat. Hoe komt dat nu? Waarom zijn wij een ecologisch rampgebied geworden?

De lepelaar is het paradepaardje van de natuurbescherming in Nederland. Succesvolle acties hebben deze soort voorlopig voor uitsterven behoed.

De visdief weet zich in ons land nog goed te handhaven.

Adderringslangen vind je overal in Spanje waar water is. Deze ongevaarlijke slang eet vooral visjes.

Angst

De belangrijkste en oudste oorzaak is de angst van de mens voor de natuur in combinatie met intensieve landbouw en veeteelt. Verder wonen hier veel mensen en de fijnmazige infrastructuur heeft grote invloed op de groene gebieden. Een ander, recent fenomeen is de ambitieperiode van de fris aangestelde Nederlandse manager of politicus. De nieuwe man of vrouw wil zich onmiddellijk laten gelden. De dingen moeten 'anders'. Het gebied moet op de schop. Ter compensatie is 'nieuwe natuur' dan nog wel bespreekbaar, maar meestal levert het veel minder op dan wat is opgeofferd.

En zo verdwijnt er te veel in een te hoog tempo.

Natuur is per definitie iets dat zich ontwikkelt in en vanuit het ogenschijnlijke 'niets'. Evolutie voltrekt zich over honderden, duizenden, miljoenen jaren. Je kunt het nauwelijks zien als mens, maar het is er wel. Achteraf is dat vast te stellen, zoals Charles Darwin en Alfred Russel Wallace deden. Willen we nu nog iets verbeteren in Nederland (en vele andere landen), dan is het de kunst vanuit dat begrip met de natuur om te gaan. Als je het sneller vernietigt dan het zich kan ontwikkelen, dan is er op lange termijn een gigantisch probleem. Je neemt een hypotheek op die je niet kunt aflossen. Om dat te begrijpen hoef je niet doorgeleerd te hebben.

Met de grutto heeft ook de tureluur het moeilijk in ons land. Steeds meer habitat en geschikt weideland gaat verloren door de oprukkende mens. Open landschap verdwijnt in snel tempo.

Insecten als de kleine parelmoervlinder worden snel zeldzaam in Nederland. Veel soorten zijn al uitgestorven. Is dat onze nalatenschap?

Nietsdoen

De vraag dringt zich op hoe de Spanjaarden beter handelen dan wij. Simpel, gewoon in het nietsdoen. Handen in de mouwen, zou Midas Dekkers zeggen. En wat zie je dan? De oude stadsmuren zijn pure ecosystemen met zeldzame planten, insecten en vogelnesten.

Apollovlinder in Spanje. In Noord-Spanje zijn meer dan 140 soorten dagvlinders te vinden. In Nederland zijn vlinders de afgelopen decennia sterk achteruit gegaan door habitatverlies

Huiszwaluwen zijn welkom in Spanje. Zelfs de kerk, zoals hier in El Rocio (Zuid-Spanje), biedt gastvrij onderdak

Hollanders zijn niet alleen altijd aan het werk (onder leiding van die managers), maar ruimen ook graag alles op, maken alle kieren en spleten brandschoon. Dat is wel hygiënisch, maar dodelijk vanuit natuuroogpunt. Spaanse boeren staan veel dichterbij de natuur dan de onze.

Ze doen bijvoorbeeld al eeuwen weinig aan het opruimen van dode schapen. Daar heb je gieren voor. Met hun zware snavels knippen de roofvogels moeiteloos een dood schaap open en vreten hem op. De botten die overblijven worden afgekluisd door raven, kraaien en aasgieren. Tot slot rest er een schoon skelet.

Lammergier

Maar wat moeten we daar dan mee?, vraagt u zich ongetwijfeld af. Simpel: die kluis is voor de mooiste vogel van Spanje en misschien wel de rest van de wereld: de lammergier. Hij pakt het bottenpakket op en neemt het mee de lucht in. Van enige hoogte laat hij het vallen, waarna het op de grond in stukken breekt. De lammergier eet de gebroken botdelen op of haalt het merg er uit. Als er dan nog stukjes resten, hebben we de mieren voor de kruimels. Zo is de cyclus rond. Voordelen: het is schoon, goedkoop en mooi om te zien. Je moet alleen durven je er niet mee te bemoeien. Wij Nederlanders kunnen dat niet meer. Vroeger sloegen zeearenden in ons land zwanen en ganzen en vreten die op. Dat spektakel is verdwenen. Als het zich toch weer zou aandienen is er altijd wel iemand die het zielig vindt en de dierenambulance belt...

De lammergier komt in heel Spanje voor en is een imposante verschijning. Spanje telt maar liefst vijf soorten gieren: lammergier, vale gier, aasgier, monniksgier en Rüppelsgier.

Neem de positie van de vos. Die mag toch ook niet meer wat hij zo goed kan: de natuur wakker houden? Nee, vossen eten weidevogels en konijnen. Dus moeten ze dood. Als er één roofdier in ons land thuishoort, dan is het wel Reinaert.

Vale gieren zijn de grote schoonmakers van Spanje. Zij eten het vlees van kadavers op, zoals hier een dood paard.

Dode bomen

Ander voorbeeld: in Spanje zie je overal dode bomen. Dat zijn perfecte plekken voor spechten, uilen en andere vogels. Ook insecten profiteren daarvan. Wij laaglanders zetten in ogenschijnlijk levenloos groen direct de zaag. Hetzelfde geldt voor oude gebouwen. Het moet allemaal zo netjes. We kunnen niets laten staan, zodat kerkuilen en vleermuizen daar hun onderkomen in kunnen vinden. Wij moeten ook altijd alles snoeien en de herfstbladeren zuigen we op... Wat is de zin (tenzij het gevaar of ernstige overlast geeft)?

Reizen in Spanje, met oog voor dit soort verschillen, is fascinerend. Onder bruggen vind je zeldzame vogel- of vleermuiskolonies en die zitten er meestal al tientallen of honderden jaren en vaak tot groot genoeg van de lokale bewoners. Die kunnen je vaak precies vertellen wanneer de eerste vogels uit Afrika zijn teruggekomen, etc.

In oude kastelen broeden zwarte tapuiten en rotszwaluwen, gewoon tussen de bezoekers. Als mensen zich normaal gedragen ten opzichte van de natuur, dan komen de dieren dichterbij, worden ze minder schuw. Dan kun je die natuurfilms ineens vlak voor je neus zien.

Ooievaars

Een opvallend en aansprekend voorbeeld uit Spanje zijn de ooievaars. Ze zitten werkelijk overal. Sommige kerktorens tellen wel tien of meer kolossale nesten. In het vroege voorjaar kleppen de vogels dat het een aard heeft en als de jongen geboren zijn vliegen de ouders af en aan over de stad. De Spanjaarden kijken er niet van op, maar waarderen het wel. Want als een of andere burgemeester het in zijn hoofd haalt de (ondergepopte) kerktoeren schoon te maken, dan krijgt hij met de toorn van het volk te maken.

Ooievaars zie je op kerken en bij boerenerven. De Spanjaarden houden van deze vogel, die in Nederland is uitgestorven door menselijk toedoen.

Nederlanders komen vooral op voor aabare soorten en dan nog alleen als ze absoluut honderd procent zeker geen overlast geven. De natuur lijkt wel voorgoed uit ons hart verdwenen, tenzij we er leuk aan kunnen verdienen. Wordt het niet tijd onze leefomgeving eens wat minder parkachtig te maken en niet elk stukje groen om te ploegen voor bollen of maïs? Moet het groene hart, weliswaar een cultuurlandschap, nou nog kleiner? Kunnen we de Veluwe niet verder onthekken? Is het niet verstandig om wat extra miljoenen te investeren in wildtunnels, of maken we alleen autotunnels. Echt: de natuur wil wel naar Nederland toekomen. Maar dan moeten we de deur durven openzetten.

Ralreigers zijn niet zeldzaam in de moerasgebieden in Spanje. Soms duikt er eentje op in Nederland.

Het is ook niet slim om de eerste naar Nederland terugkerende wolf bij de grens met een dubbelloops jachtgeweer op te wachten. Dit soort dieren kunnen de Ecologisch Hoofdstructuur glans geven. En op kleinere schaal: laat de slakkenkorrels staan en u ziet en hoort vaker zanglijsters. Een hoop compost is een schitterend huis voor egels, laat de vos met rust, want hij zorgt ervoor dat al het wild ook wild blijft. Geniet eens van de stilte om u heen (als u die in Nederland nog kunt vinden). Is dit een idee? Dan beginnen we vandaag!

Soms is de lucht in Spanje zwanger van de roofvogels, zoals hier. Aan voedsel hebben de dieren geen gebrek. In Nederland is dat anders.

Johan Bos

ACTIVITEITEN

Van oktober 2004 tot en met april 2005

Paddestoelenexcursie in Nienoord

Mits voldoende vochtig en niet te koud is half oktober de paddestoelentijd. We trekken de bossen om Landgoed Nienoord in om met elkaar te ontdekken wat dit gebied te bieden heeft.

-Zaterdag 16 oktober, 10.00 h.

Vertrek vanaf parkeerplaats voor InformatieCentrum Nienoord.

Nationale natuurwerkdag

Voor de 4^e maal vindt dit jaar de natuurwerkdag plaats. In 2003 namen in totaal 7500 mensen deel aan deze dag.

Vorig jaar werkte onze afdeling samen met SBB en IVN-Norg inzake het project "Maak het Schilleveen weer schoon".

Dit jaar krijgt het project een vervolg aangezien er nog veel moet gebeuren.

Voor iedereen die een steentje bij wil dragen aan het herstel van deze plas:

informatie en opgave bij Chaim Zimet, telefoon: 0592-614920 of

e-mail ivn.norg@keyaccess.nl

Verzamelen 9.00 uur bij Anne Oortwijnbank in Norg

Herfstwandeling in Stadspark Groningen

Begin november is de tijd van bladval en de mooie herfstkleuren (nachtvorst voorbehouden). In deze ambiance maken we een wandeling waarbij bladval, bladverkleuring en al die andere herfstprocessen centraal staan.

-Zondag 7 november, 14.00 h.

Plaats: Stadspark te Groningen

Vertrek 13.30 h. vanaf parkeerplaats voor InformatieCentrum Nienoord.

Vlinder-dialezing

Na eerder dit jaar een vlinderexpositie te hebben verzorgd bij de familie Boekhold te Midwolde zal op deze avond vlinderkenner bij uitstek dhr. Flip Gaasendam een vlinder-dialezing verzorgen. Hoewel er in deze tijd van het jaar nauwelijks meer dagvlinders te zien zijn, wachten overwinterende vlinders, poppen en larven op een nieuw komend vlinderseizoen.

-Donderdag 18 november, 20.00 uur

Plaats: Dorpshuis "de Til" te Leek.

Snertwandeling

We verwachten geen snertweer (dat kan overigens wel het geval zijn), we gaan niet collectief van een snerthumeur blijk geven, maar maken een mooie winterse wandeling in een gebied dat we goed kennen. We sluiten af in café de Waag waar u als afsluiter de mogelijkheid hebt om (op eigen kosten) een kop warme snert tot u te nemen.

-Woensdag 29 december, 14.00 uur

Plaats: Natuurschoonbos te Nietap.

Gaarne **vooraf aanmelden** i.v.m. bestelling snert.

Ganzenexcursie in Lauwersmeergebied

Het Lauwersmeergebied is zo'n gebied waar in de wintermaanden duizenden ganzen te zien zijn. Maar niet alleen de gans, nog heel veel meer vogels verblijven in de winter in dit gebied.

- Zaterdag 26 februari, tot halverwege de middag.

Vertrek 8.30 uur vanaf de parkeerplaats bij het

Nienoord Informatiecentrum. We gaan carpoolen !!

Gaarne **vooraf aanmelden**.

Vroege-Vogel excursie

Zo in het vroege voorjaar laten de vogels zich alweer goed horen.

's Ochtends vroeg, bij het eerste ochtendgloren, worden de vogels wakker en in een ongeveer vaste volgorde beginnen ze te fluiten en te zingen. De roodborst is vaak de eerste, gevolgd door de merel waarna ook de andere soorten beginnen. Op de tijd dat wij mensen doorgaans wakker worden is het luidruchtige ochtendconcert vaak alweer voorbij.

Daarom nu eens een vroege excursie om getuige te zijn van dit fenomeen.

-Zondag 3 april, aanvang 6.00 uur

-Plaats, Natuurschoonbos te Nietap.

Dauwtrappen op Hemelvaart

-Donderdag 5 mei, aanvang 5.00 uur

-Route en plaats van vertrek nog onbekend

Provinciale IVN-dag in Leek

In 2005 is onze afdeling aan de beurt om de Provinciale IVN-dag te organiseren. Op deze dag ontmoeten IVN-vrijwilligers uit de hele provincie elkaar en kan er volop kennis worden gemaakt en van gedachten worden gewisseld.

We zullen die dag een attractief programma op stellen zodat we de leden van de andere IVN-afdelingen kunnen laten zien wat er in onze eigen regio zoal te zien en te beleven valt op natuurbeleving- en natuureducatief gebied.

Het programma is op dit moment nog niet geheel bekend. Ook de plaats van waaruit een en ander wordt georganiseerd is nog niet vastgelegd.

U hoort hier uiteraard te zijner tijd meer over, temeer daar we hoogst waarschijnlijk ook een beroep op u zullen doen.

-Zaterdag 18 juni 2005, 10.00 – 16.00 uur

Bakkeveen, de Slotplaats

Bij het Friese Bakkeveen ligt het 205 ha. grote landgoed “De Slotplaats”.

“De Slotplaats”

Dit, sinds 1997 in bezit van Natuurmonumenten zijnde, landgoed heeft een lange geschiedenis die mede zichtbaar is in de Sterrenschans, een verdedigingswerk uit het begin van de 18^e eeuw.

Om u een indruk te geven van de diversiteit van dit landgoed; er leven reeën boommarters, diverse roofvogels en bosuilen. Er is zeer oud bos, er zijn vennetjes en dobben en voor wie uiteindelijk moe is geworden; er is ook een theehuis. We gaan deze dag mee met een wandeling die door ter plaatse goed bekende IVN-gidsen wordt geleid. Wie vooraf al wat meer wil weten over dit gebied kan een bezoekje brengen aan de site: www.ivn-dewalden.nl

-Zondag 17 juli, 10.00 – 12.00 uur.

Vertrek 9.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het
Nienoord Informatiecentrum We gaan carpoolen !!

Aanmelden vooraf tot uiterlijk 30 juni bij het secretariaat.

N.B.1: Tenzij anders vermeldt geldt voor alle activiteiten dat deze voor IVN-leden en donateurs gratis zijn.

Tot eind 2004 betalen niet leden betalen voor de activiteiten in €1,70 en kinderen tot 12 jaar €0,70.

Per 1 januari 2005 zijn de prijzen voor niet leden vastgesteld op €2,00 en voor kinderen tot 12 jaar €1,00.

Daar waar auto's worden ingezet zal gecarpoold worden. De vervoerskosten worden hoofdelijk omgeslagen.

N.B.2: Bij onze activiteiten zijn honden, ook aangeliend, i.v.m. eventuele verstoring van vogels en wild niet welkom.

Slootjesexcursie, 15 mei 2004

Op zaterdagochtend 15 mei vond in een van de nieuw gegraven sloten op het landgoed Nienoord ten noorden van de Spitse Vier langs het fietspad richting Lettelbert een zgn. slootjesexcursie plaats.

Deze excursie, waarbij het leven in de boerensloot centraal staat, werd door 12 kinderen in de basisschoolleeftijd bezocht. De jongste deelnemer was 3 jaar. Een viertal ouders en vier IVN-gidsen waren aanwezig voor de begeleiding.

Met enthousiasme werd er door de kinderen gevestigd en een groot aantal waterdieren werd bovengehaald. In glazen stolpflessen, jampotjes en plastic bakjes kon de jeugd daarna het gevangenene beter bestuderen. Het educatieve karakter van deze activiteit kwam duidelijk naar voren in het enthousiasme waarmee de kinderen m.b.v. loepjes en zoektabellen probeerden de gevangen waterdieren op naam te brengen.

In onderstaande lijst staat verwoord wat er zoal in de sloot is gevonden.

Amfibieën:

Kikkervisjes in larvestadium

Slakken:

Poelslak

Posthoornslak

Vissen:

Tiendoorinig stekelbaarsje

Schelpdieren:

Erwtmossel

Een onbekend zoetwatermosseltje

Insecten:

Staaftwants

Waterscorpioen

Schrijvertje

Bootsmannetje (rugzwemmer)

Waterpissebed

Larve v. d. geelgerande waterkever

Rups van waterlelielievinder

Larve van een dansmug

Gewone bloedzuiger

Alles bij elkaar een prima vangst. De jeugd was dan ook enthousiast, niet alleen omwille van het lekker in en met water kunnen kliederen, maar zeker ook om het gevondene aan een nader onderzoek te kunnen onderwerpen.

Herman de Meijer

De vos treft geen schuld.

In de natuur geldt de regel eten of gegeten worden. Binnen elk ecosysteem bestaan verschillende voedselketens, die gezamenlijk een ingewikkeld voedselnet vormen. Sommige mensen kunnen het niet nalaten om zo maar van alles te roepen over bepaalde voedselketens en liefst ook nog zo ongenueanceerd mogelijk. Om een goed beeld te krijgen moet men juist meerdere aspecten van een problematiek belichten. Waar gaat het nou eigenlijk om? Om de rol die de vos speelt in die voedselketens, waarbij weidevogels voorkomen. De vos staat aan het eind van zo'n voedselketen en hij heeft derhalve nagenoeg geen natuurlijke vijanden. U snapt het al het gaat hier over de teruggang van grutto, Kievit, wulp, tureluur en zelfs de scholekster. De vos (en in mindere mate de kraai) wordt verweten, dat ze zich buitensporig te goed zouden doen aan de volwassen weidevogels en aan hun eieren en kuikens. Volstrekt onterecht want de afname van weidevogels heeft als hoofdoorzaak de moderne landbouw. De weilanden waar de weidevogels in de jaren vijftig massaal op hebben gebroed zijn er niet meer. Ontwatering, ruilverkaveling, intensivering van de landbouw en veredeling van de grassen zijn een aantal oorzaken van die achteruitgang.

Jagers wenden de afname van weidevogels aan om goede sier te maken voor vossenjachten. Natuurbeschermers discussiëren zich rot over het wel of niet bejagen van de vos om weidevogels te beschermen en ondertussen gaan de weidevogels in hard tempo achteruit. De ene soort nog sneller dan de andere. Door de versmalling van de weidevogeldiscussie blijven de ware redenen buiten het gezichtsveld en wordt het afmaken van vossen gezien als de oplossing voor onze gewenste weidevogels. Maar ik voorspel u, dat indien alle vossen in Nederland zouden worden geschoten dan nog zouden de moderne weilanden niet geschikt worden voor de weidevogels. De afname zou hetzelfde tempo houden. Dat snapt elke jager, natuurbeheerder, boer of willekeurige tegenstander van de vos dan ook. De grootte van de vossenpopulatie wordt door de natuur geregeld. Door middel van biologische zelfregulatie waarbij de ligging van het evenwicht wordt bepaald door o.a. de hoeveelheid voedsel.

Jagers met name schreeuwen moord en brand over de afname van de grutto en de Kievit, doch over een typische weidevogel als de veldleeuwerik hoor je ze niet. De veldleeuwerik is de laatste jaren harder achteruit gegaan dan welke andere weidevogel dan ook, zonder hulp van de vos.

In de jaren vijftig waren de weilanden uitermate geschikt voor weidevogels om te broeden en hun jongen groot te brengen. De beweidingsdruk was laag, de werkzaamheden op de weilanden begonnen laat in het broedseizoen, doordat de weilanden veel natter waren dan nu het geval. Er waren verschillende soorten gras en weidebloemen te vinden die allen bij elkaar zorgden voor een gevarieerd aanbod van insecten. De landbouw was kleinschalig en er was veel variatie.

Maar de boer heeft altijd gevochten tegen de natuur en haar elementen. Toen kwamen kunstmest, bestrijdingsmiddelen, gigantische schaalvergroting, ontwatering en enorme landbouwmachines. Grote, uniforme grasmatten verdreven de knusse kleinschaligheid. Er kon vroeger in het jaar begonnen worden met werkzaamheden. Met subsidies werden de kleinschalige gronden op de kop gezet om plaats te maken voor grote aaneengesloten weilanden en akkers die perfect werden ontwaterd door sloten en drainage.

De weilanden van toen, met hun bewoners, zijn er niet meer. De biotoop voor weidevogels is verdwenen. Dit is dan ook de belangrijkste factor van het verdwijnen van de weidevogels.

Om de afname te stuiten werd er in 1986 begonnen met het beschermen van de weidevogels tegen agrarische werkzaamheden. Vele vrijwilligers speuren nesten op van weidevogels, plaatsen er een stok of nestbeschermer bij. Zodoende kan de boer zien waar zich een nest bevindt en kan er om toe maaien of werken. Daarmee is het legsel wel beschermd, maar de jongen die daar uitkomen zullen het zonder bescherming moeten doen. Daar staan geen stokjes bij.

Rondom het nest, waar niet is gemaaid, staat hoog gras, een plaats waar de kuikens zich kunnen verbergen voor predatoren. Maar daarbuiten is het kaal en dus is er geen dekking. De kuikens lopen daar onbeschut en zijn voor predatoren een gemakkelijke prooi.

Uit onderzoek blijkt, dat de afname van het weidevogelbestand voor 28% moet worden toegeschreven aan predatie en dat percentage geldt voor alle predatoren van weidevogels samen. De vos heeft het echt niet alleen gedaan!

Denk ook aan de blauwe reiger, ooievaar, meeuwen, kraai, egel, spitsmuis, bruine rat, bunzing, hermelijn, steenmarter en de wezel.

Er is gericht wetenschappelijk predatieonderzoek nodig opdat kan worden vastgesteld welk dier en op welke wijze verantwoordelijk is voor de hoge predatie. Om dit goed te kunnen bepalen is veel veldkennis en vergelijkend onderzoek van belang, omdat meestal moeilijk valt vast te stellen welke van de predatoren z'n slag heeft geslagen.

Ook een factor van belang is het verdwijnen van broedgebied voor weidevogels. Onze ruimtehonger kent geen grenzen. Er is veel grond nodig voor stad - en dorpsuitbreiding, voor de aanleg van industrieterreinen, de infrastructuur en recreatieterreinen. De ruimte die er nog is voor weidevogels wordt dus steeds kleiner en deze gebieden bieden veelal niet de nodige rust voor de weidevogels om te broeden.

Nog een bedreiging voor de weidevogelstand is het rapen van de eieren. Sommigen willen dat graag ten koste van.....

Een ander punt, dat we niet mogen vergeten, is de jaarlijkse jacht van naar schatting 20000 grutto's die alleen al in Frankrijk worden afgeschoten tijdens hun trek naar Noord-Afrika.

Wil je de weidevogels behouden voor het Nederlands landschap dan moet de waterstand terug naar het niveau van de jaren vijftig, niet eerder maaien dan na 15 juni, een gevarieerde grassamenstelling en andere zaken. Nauwelijks haalbaar met het huidige landbouwbeleid. Maar hoe de problematiek ook wordt bekeken, de vos is niet de oorzaak van de kelderende stand.

De vraag is of het niet te laat is. Is de weidevogelpopulatie inmiddels al niet op een peil gekomen waarop die niet meer er bovenop kan klimmen? Is er onder de weidevogels genoeg draagkracht?

Het is prachtig om te zien hoe er samenwerking wordt gezocht tussen natuurliefhebbers, IVN-vrijwilligers, boeren en professionele natuurorganisaties om de weidevogels zo veel mogelijk te behouden. Dat geeft hoop en dus toekomst voor de weidevogels.

Kievit-kuiken

Albert Wemmenhove

Noot van de redactie: In 2005 zal de kuikenzorg voorop staan in het weidevogelbeschermingsprogramma

Weidevogelexcursie rondom Leekstermeer

Dit jaar eens geen dauwtrappen met Hemelvaart, maar weidevogels kijken rondom het Leekstermeer. De aanleiding tot deze fietsexcursie was tweërlei. Ten eerste ligt de ervaring van Hemelvaart 2003, waar door grootschalige agrarische activiteit bijzonder veel nesten, jongen en zelfs oudervogels om het leven zijn gekomen, nog vers in het geheugen van menig weidevogelliefhebber. Ten tweede is er dit voorjaar, mede door de oprichting van een nieuwe agrarische natuurvereniging in het Westerkwartier, bijzonder veel aandacht besteed aan de weidevogelbescherming. Hiermee lijkt de weidevogel een hernieuwde kans te krijgen.

Terwijl we ons op de vroege Hemelvaartmiddag verzamelen bij het Nienoord InformatieCentrum begint het te regenen. De eerste regen in wellicht zo'n vijf weken tijd. Gemengde gevoelens dus, de regen is zeer welkom, maar waarom juist nu? Het houdt echter al snel op en later die middag schijnt zelfs de zon weer. Met 17 deelnemers fietsen we richting Leekstermeer. Op het fietspad door de weilanden richting Roderwolde houden we enkele keren halt. Met de verrekijkers speuren we de weilanden af. Mooi is te zien hoe de weilanden welke niet voor 15 juni mogen worden gemaaid er uit zien. Voornamelijk geel van de boterbloemen met een roze zweem er overheen van de veldzuring. Erg mooi! Incidenteel is een smalle strook weiland wél gemaaid en het verschil in uiterlijk laat zich goed zien. We kwamen echter voor de vogels. Hoewel niet in bijzonder extreem grote aantallen hebben we ze gezien. De **grutto** met zijn lange snavel, de **tureluur** met iets korter snavel, de **kievit**, de **scholekster** en de **kemphaan**. Wat betreft de kemphaan, het was voor mij voor het eerst in mij leven dat ik hem daadwerkelijk (bewust) zag. Zowel het kleinere vrouwtje als ook het grotere mannetje, zelfs met de kraag omhoog, lieten zich zien. De hele groep kijkers was ervan onder indruk. Het bleef ook niet bij één paartje, neen, we zagen er verscheidene. Andere waarnemingen die we deden betroffen de **veldleeuwerik**, de **tapuit** en de **graspieper**. De **koekoek** liet zich horen en regelmatig bewogen twee **buizerds** zich aan de horizon om elkaar heen. En wat zijn weilanden zonder ree en haas? Ook die zagen we, een prachtige reebok en een (schijnbaar) tamme haas. Al fietsend rondom het Leekstermeer bleven we regelmatig staan om al deze vogels goed te bekijken. Via Sandebuurt, het ooievaarsnest aldaar bleek dit

jaar niet bewoond, en Matsloot reden we om het meer heen naar Lettelbert. In Lettelbert maakten we nog even een stop bij een bijzonder terreintje van ons lid Piet Hummel, een terreintje waar we als IVN-afdeling de gelegenheid geboden hebben gekregen enige activiteiten te ontwikkelen. Vandaar ging het verder richting Leek waar we drie uur(!) na vertrek weer aankwamen. Voor de echte laatkomers was er nog een laatste surprise, zij zagen de **havik** bij het Polderbos vliegen.

Een gezellige, maar vooral boeiende fietstocht, waarbij schrijver dezes voor het eerst echt kennis maakte met het fenomeen weidevogel, kwam daarmee ten einde.

Herman de Meijer

De kievit

Adders op het Dwingelderveld

Op zaterdag 28 augustus zou ik eigenlijk gaan kanoen op het Leekstermeer. De door onze afdeling geplande kano-excursie trok echter maar 2 geïnteresseerden waarop de organisatoren besloten tot afgelasting.

Dit bood mij de unieke kans om in te gaan op een uitnodiging van een onze leden, lid van de Werkgroep Amfibieën en Reptielen Drenthe (WARD), om mee te gaan met een adderexcursie in het Nationaal park Dwingelderveld. Als enige heer vergezeld door een vijftal dames betrokken we die zaterdagochtend via Roden naar de afgesproken plek waar we SBB-boswachter (en IVN-lid) Albert Henkel zouden ontmoeten. In de werk- en kantoorruimte van de ‘staatsbosbeheerders’ kregen we koffie en enige uitleg over het gebied. We spraken over het beheer van het gebied, over de kleine landbouwenclave midden in dit gebied die de gewenst grondwaterpeilverhoging bemoeilijkt en uiteraard over ons doel van die ochtend; adders (*Vipera berus*). Ik leerde hier o.a. dat adders aan het schubbenpatroon van de kop onderling te onderscheiden zijn (alleen door kenners overigens). Rond 10.30 uur gaan we op weg. Eerst met de auto's naar het bezoekerscentrum nabij Spier, vandaar lopend richting Kralose Heide. In het bos zien we op de door zonlicht aangelichte open stukjes regelmatig bonte zandoogjes vliegen alsmede ook enkele libellen. Wie zich de afgelopen zomer herinnert denkt nu: “Door zonlicht aangelichte open stukken?”. Inderdaad, het is een ideale dag om adders te vinden. Sinds drie weken is het de eerste droge dag met volop zonneschijn. De adders kunnen eindelijk weer eens opwarmen en zullen dat, indien aanwezig, ook zeker doen. Na enige tijd komen we op een open heideterrein, recentelijk geplagd en nu een grote paars bloeiende vlakte vormend met zowel dopheide (*Erica tetralix*) als struikheide (*Calluna vulgaris*). Hier hoeven we geen adders te verwachten. Daarvoor is de heide nog te jong en biedt te weinig mogelijkheid om snel bescherming te zoeken. Wel enkele grote mierenhopen met kolossale mieren van ca. 1 cm. groot. Af en toe zien we ook kleine groene kikkertjes, de zgn. poelkikker (*Rana ridibunda*). Wat verderop ligt een hoger gelegen stuk heide en daar lopen we naartoe. De steilrand is begroeid met kraaiheide (*Empetrum nigrum*), sommige vol met zwarte bessen. Eenmaal bovengekomen staan we aan de rand van een veel ouder heideterrein met oude heidepollen, hoge pollen pijpenstrootje en een groot ven. Een vreemd

gegeven; we staan hoger maar desondanks is de bodem veel natter. We staan aan de rand van een adderdomein. De boswachter telt hier regelmatig op een vaste route adders en daarbij is een aantal van ca. 30 stuks vrij normaal. Met enige instructie: “Kijk aler je voet neer te zetten en wees attent op op drolletjes gelijkende objecten met staand potlood in het midden boven op gras- en heidepollen” lopen we in eerste instantie wat onwennige het terrein in en al

vrijwel direct ziet de boswachter een adder weg kruipen onder een graspol. Al lopend langs de drassige oever van het ven zien we daarna de ene adder na de ander. Groot, klein, donker en licht. En allemaal met de zo karakteristieke addertekening op de rug. Na enige tijd leren we ze zelf te vinden en op enige moment komen van alle kanten de kreten: “Hier, weer een!”.

Het is voor mij een openbaring als ikzelf mijn eerste addertje vind. Boven op een heidepol, inderdaad als een drolletje ineengerold om zoveel mogelijk zon te vangen en met de kop omhoog (het potloodje) vind ik mijn eerste juveniele addertje. De boswachter telt onderwijl onverdroten verder. Rond 13.00 uur stoppen we met zoeken. Hoewel we de door de boswachter regelmatig te lopen route nog niet af hebben zitten we inmiddels op een totaal van 36 stuks adders. Ter plekke staat een oude dode eik waar we eerder vanochtend een zwarte specht (*Dryocopus martius*) hoorden. Ik kan het nooit laten even op een dode boom te kloppen (wie weet welke afwijking hieraan ten grondslag ligt?). Alweer bijna terugdraaiend zag ik vanuit mijn ooghoek een groot insect vliegen. Beter kijkend bleek het een wesp van wel 3 cm. groot. Hoewel ik ze nooit eerder levend zag wist ik meteen dat dit iets bijzonders was, een hoornaar? De boswachter reageerde direct toen hij de vraag in mijn stem hoorde. Het bleek inderdaad een nest van de hoornaar (*Vespa crabro*), de

grootste sociale wesp van ons land. We hebben met bewondering enige tijd naar deze insecten staan kijken terwijl de boswachter druk in de weer was met zijn digitale camera. Ook hij wist niet dat ze daar zaten.

Op de weg terug naar de auto's viel mijn oog op enige jonge jeneverbesstruiken. Sommige 5, sommige 10, sommige al 15 cm. groot. Ondanks recente berichtgeving over het uitblijven van verjonging van de in Nederland groeiende jeneverbessen bleek hier toch nog sprake te zijn van jonge exemplaren. Overigens waren de iets verderaf staande volwassen jeneverbessen met hun grillige uiterlijk ook zeker de moeite van het bekijken waard.

En daar waar we de langs een fietspad geel bloeiende tormentil (*Potentilla erecta*) allemaal herkenden, wees de boswachter ons wat verder nog op een zeldzame groeiplek van de dennenorchis (*Goodyera repens*), een klein rozetje ogend als een kleine uitvoering van een weegbree.

Terugkijkend weet ik niet waar ik meer van onder de indruk ben. De vele, ook zelf gevonden, adders. Of het nest van de hoornaar. Feit is dat het een fantastische excursie was waar ik met volle teugen van heb genoten.

Herman de Meijer

Vleermuizenexcursie op Landgoed Nienoord

Voor het derde achtereenvolgende jaar organiseerde onze afdeling in de nazomer een vleermuizenexcursie.

Het leek er op dat qua deelnemeraantal de vorige keren niet meer te overtreffen waren, maar het bleek toch nog te kunnen. Eenenzeventig (71) deelnemers deze keer waarvan ongeveer 1/3 nog kind. Omdat we deze keer niet over een binnenruimte konden beschikken voor een korte inleiding met dia's, stelde de vleermuisdeskundige Jan van Muijlwijk zich op voor het InformatieCentrum Nienoord waar hij met een namaakvleermuis in de hand het publiek enige basiskennis omtrent het fenomeen vleermuis bijbracht. Iets na 20.30 uur, toen het al lekker begon te schemeren, trokken we met de hele groep het Landgoed in. Al direct liet zich een rosse vleermuis zien, maar het merendeel van de deelnemers

zal dit moment hebben gemist. We liepen naar een oude beuk waar dhr. van Muijlwijk enkele weken geleden nog een kolonie vleermuizen aantrof. Deze avond lieten ze zich echter niet zien. Daarna, toen het echt al goed donker werd, liepen we door naar de grote vijver op *Dwergvleermuis*

zoek naar watervleermuizen. Zo af en toe scheerde er een over het water, maar qua aantal bleef het bij zo'n acht exemplaren die avond. M.b.v. de schijnwerper en de vele zaklampen met kinderen daarachter konden ze mooi in het licht worden gezet. Hierna liepen we verder het bos op zoek naar de ruige dwergvleermuis. Hoewel we er incidenteel m.b.v. de BAT-detector wel enkele opspoorden, hebben we er in totaal maar heel weinig gezien. Later, alweer op de terugweg, vloog er nog een laatvlieger over de vijver waar we al eerder waren. Hoewel het een prachtige nazomeravond was lieten de vleermuizen zich toch niet in grote getale zien. Het was compleet windstil en wellicht was dit mede de oorzaak daarvan. Op windstille avonden

verspreiden de insecten zich naar overal met als gevolg dat de vleermuizen ook overal kunnen zijn. Zit er wel wat wind dan zoeken de insecten -en daarmee dus ook de vleermuizen- de luwe plekjes op.

Qua vleermuizen aantallen viel het enkele deelnemers wellicht wat tegen, maar helaas laat de natuur zich niet sturen. De beste tijd om vleermuizen te zien is in de maanden mei-juni, want dan zijn er jongen en dienen er voedselvluchten plaats te vinden. Het is dan echter erg laat donker, dus excursies dienen bijna 's nachts plaats te vinden. Ideale omstandigheden zijn verder een droge avond na een natte periode, de vleermuizen hebben dan honger en zullen zeker vliegen. En, reeds eerder genoemd, een klein beetje wind zodat er luwe plekjes voor insecten zijn.

Dwergvleermuizen

Qua deelnemeraantal zullen we ons al bestuur eens achter de oren moeten krabben of deze aantallen met maar één deskundige gids nog wel zinvol en verantwoord is. Tussentijds waren er enige afvallers en dit kan als signaal worden opgevat. Desalniettemin was het qua ambiance en sfeer weer een prachtige avond.

Herman de Meijer

Eerst opvangen, nooit schieten.

In Nederland grazen 's winters naar schatting anderhalf miljoen ganzen. Tijdens de winter van 2002-2003 kostte dit de overheid 7,6 miljoen euro. Het ministerie van LNV ziet dit met lede ogen aan en vraagt zich af op welke manier er paal en perk gesteld kan worden aan de kosten van ganzenschade en ganzenopvang.

Volgens Alterra-onderzoeker dr. Bart Ebbinge zijn er veel te weinig ganzenopvanggebieden. Uit onderzoek blijkt, dat er zo'n 60.000 hectare gras nodig is om de ganzen op te vangen. Momenteel zijn er tien opvanggebieden, waarvan er zeven in Friesland en drie in Noord-Holland, Gelderland en Groningen. Samen omvatten ze ruim 15.000 hectare. Dit is slechts een kwart van wat er nodig is. Hier ligt een gigantisch probleem! Daar komt nog bij, dat de overheid de ganzenjacht mogelijk heeft gemaakt al vanaf 1 december 2003. De ganzen komen dan wel dubbel in de problemen. Immers ze hebben nu te weinig ruimte, dus te weinig kwalitatief goed voedsel en als ze worden verjaagd weten ze niet waar ze heen moeten. Sterker nog ze lopen het risico te worden afgeschoten. Natuurbeschermers zoals wij komen hiertegen in het geweer om maar in jachttermen te spreken.

LNV streeft naar 30.000 hectare weiland en 50.000 hectare natuurreservaat voor ganzen. Dit is echter nog niet gerealiseerd, bovendien is het de vraag of die schrale natuurgebieden voldoende gras opleveren voor de ganzen. Het streven van LNV geeft een vertekenend beeld, want het lijkt veel maar het valt vies tegen. Deze prachtige vogels mogen nu domweg worden afgeschoten. Afschuwelijk! Het lijkt me logisch, dat voordat je begint met afschot eerst goed in kaart moet brengen waar de ganzen welkom zijn, opdat ze een veilige plek kunnen vinden.

Een aardige suggestie is om de extensief beoerde uiterwaarden te gebruiken als ganzenopvanggebieden.

Omstreeks de zestiger jaren ging het niet goed met de verschillende Europese ganzensoorten. Gelukkig kwam er een fraai herstel van vrijwel alle soorten na 1970. De ganzenjacht werd in Nederland en andere West-Europese landen aan banden gelegd. Dit prachtige natuurbeschermingssucces mogen we nu anno 2004 niet weer onderuit halen. Dit zou absoluut gebeuren door het ongecontroleerd heropenen van de jacht op ganzen.

Er dienen zich gelukkig enkele oplossingen aan, doordat zowel een aantal gemeentes als sommige boeren het hart op de goede plaats hebben. Want

dankzij de vetgemeste weilanden, die als opvanggebieden dienen, ontvangen boeren een vast bedrag in ruil waarvoor de ganzen hun gang mogen gaan. Voorts stellen bepaalde gemeentes en natuurbeschermingsorganisaties enkele percelen beschikbaar voor de ganzen. De gemeente Leek heeft dat gedaan bij het

Leekstermeer, waar met name de kolganzen voldoen aan de 1%-norm, d.w.z. dat meer dan 1% kolganzen van de totale wereldpopulatie daar een winterverblijf heeft. Dat is niet niks.

Men zou van de overheid verwachten, dat zij het voortouw zou nemen als het gaat om het

vaststellen van de limiet van het aantal op te vangen ganzen en bepaalt welke maatregelen vereist zijn om het aantal ganzen onder die grens te houden.

Het bovenstaande artikeltje laat zien hoe wij als afdelingsbestuur aankijken tegen dergelijke problematiek. Als natuurbeschermers streven we zoveel mogelijk naar zelfregulatie en zo weinig mogelijk invloed naar de menselijke maatstaf op natuurlijke systemen. Anders gezegd: “De natuur moet z’n loop hebben”. Dat geldt voor al het leven of het nu gaat over ganzen of over vossen of over welke andere organismen dan ook, dat maakt niet uit.

Kortom, u kent nu ons standpunt. Laat het ons weten als je er anders over denkt.....!

Albert Wemmenhove.

Hofjesexcursie, 12 september 2004

Onder de enthousiaste leiding van ons lid Laus Paagman vond op 12 september een hofjesexcursie plaats in de stad Groningen. Werkzaam zijnde in het kent hij als geen ander de stille en verborgen hoekjes van de stad. Vanaf de Martinatoren trokken we eerst naar de Prinsenhof. Dit is een van de meer bekende hofjes met een prachtige zonnewijzer, indrukwekkende loofgangen -de wandelende dames mochten indertijd niet worden blootgesteld aan het directe zonlicht- en imposante bomen in de directe nabijheid.

Vandaar liepen we naar het St. Anthonygasthuis, tot halverwege de 17^e eeuw in gebruik als 'bejaardentehuis, maar ook als 'pesthuis'.

Hierna volgde het St. Geertruids- of Pepergasthuis. Een gasthuis gesticht in 1405 als herberg voor pelgrims, nu een hofje voor senioren. Niet geheel toevallig viel deze excursie samen met het Open Monumentenweekend met als centraal thema

“verdedigingswerken”. Laus kon hier mooi laten zien dat de zuidmuur van dit complex opvallend weinig ramen heeft wat heel logisch is omdat het hier de oude stadsmuur betreft. Via leuke steegjes gaan we naar het Heilige Geest- of Pelstergasthuis. Opvallend in alle hofjes zijn de soms wat minder algemene planten die er staan. Soms halve exoten die klaarblijkelijk door de beschutting het hier net iets beter doen.

Lang niet alle hofjes en leuke plekjes waar we die middag waren zijn hierboven genoemd, daarvoor waren het er te veel. Gezellig was het wel zo met z'n 22-en.

Herman de Meijer

AGENDA samenvatting

- Zaterdag 16 oktober, aanvang 10.00 uur
Paddestoelenexcursie in Nienoord
- Zaterdag 6 november, aanvang 9.00 uur tot 16.00 uur
Nationale Natuurwerkdag
- Zondag 7 november, aanvang 14.00 uur
Herfstwandeling in Stadspark Groningen
- Donderdag 18 november, aanvang 20.00 uur
Vlinder-dialezing door Flip Gaasendam in “de Til”
- Woensdag 29 december, aanvang 14.00 uur
Snertwandeling in Natuurschoonbos te Nietap
- Zaterdag 26 februari 2005, vertrek 8.30 uur
Ganzenexcursie in Lauwersmeergebied
- Zondag 3 april 2005, aanvang 6.00 uur
Vroege-Vogelexcursie in Natuurschoonbos te Nietap
- Donderdag 5 mei 2005, aanvang 5.00 uur
Dauwtrappen op Hemelvaart
- Zaterdag 18 juni 2005, gehele dag
Provinciale IVN-dag in Leek
- Zondag 17 juli 2005, vertrek 9.00 uur
Bezoek “De Slotplaats” te Bakkeveen

N.B.: Let u bovendien op onze aankondigingen in de regionale bladen
i.v.m. nadere informatie, aanvullingen of wijzigingen !

Tot eind 2004 betalen niet leden betalen voor de activiteiten in €1,70 en kinderen tot 12 jaar €0,70.

Per 1 januari 2005 zijn de prijzen voor niet leden vastgesteld op €2,00 en voor kinderen tot 12 jaar €1,00.

Voor leden en donateurs zijn de activiteiten (tenzij anders vermeld) gratis toegankelijk.

Daar waar auto's worden ingezet zal gecarpoold worden. De vervoerskosten worden hoofdelijk omgeslagen.